



<https://doi.org/10.15407/uhj2024.01.209>
УДК 355.44(477-25) «лютий — квітень 2022»

Тетяна ПАСТУШЕНКО

кандидатка історичних наук,
старша наукова співробітниця відділу воєнно-історичних досліджень,
Інститут історії України НАН України (Київ, Україна)
tetiana_p@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-0775-3788>

ХРОНОЛОГІЯ БИТВИ ЗА КИЇВ: ДЕНЬ ЗА ДНЕМ

Огляд вебресурсу: Хроніки оборони Києва: лютий — квітень 2022.
Упоряд. Віталій Нахманович, ред. Ярослава Науменко;
Музей історії міста Києва

URL: <https://chronicles.defense.kyiv.ua>

Повномасштабна агресія Росії не лише перевела війну проти України на інший, всеохопний і більш руйнівний, рівень, але надзвичайно прискорила хід подій. Потік різноманітної інформації з офіційних джерел, новинних сайтів та соціальних мереж блискавично змінюється. Доленосні рішення на найвищому рівні ухвалюються під час спілкування в месенджері. Офіційні повідомлення спочатку з'являються на приватних X- чи фб-акаунтах, а потім уже публікуються на сайтах державних установ. Хроніку війни пишуть як професійні журналісти та фоторепортери, так і цивільні мешканці, які намагаються зафіксувати почуте й побачене на свої телефони, а військовики знімають *in live* бій із переважаючими

Цитування: Пастушенко Т. Хронологія битви за Київ: день за днем [Огляд вебресурсу: Хроніки оборони Києва: лютий — квітень 2022. Упоряд. Віталій Нахманович, ред. Ярослава Науменко; Музей історії міста Києва]. *Український історичний журнал*. 2024. № 1 (574). С. 209—213. <https://doi.org/10.15407/uhj2024.01.209>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2024. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

ISSN 0130-5247. Український історичний журнал. 2024. № 1 (574)

силами противника на камеру, прикріплену до шолома¹. Сучасні щоденники війни пишуться не на папері, а у швидкоплинних інста-сториз, коротких тіток-роліках, у закритих родинних чи ОСББ-чатах. Інформація про події сучасної російсько-української війни фіксується переважно у цифровому форматі. Постає питання: як зберегти такі джерела для майбутніх поколінь, для наукових досліджень, для судових процесів (адже це докази воєнних злочинів, скоєних РФ)? Державні архіви, бібліотеки в Україні зазвичай продовжують працювати з традиційними паперовими носіями інформації.

Вебресурс «Хроніки оборони Києва: лютий — квітень 2022», створений істориком та етнополітологом Віталієм Нахмановичем за фінансової підтримки Музею історії Києва, пропонує один зі способів опрацювання, збереження та поширення інформації про сучасну війну України за незалежність. Авторська команда, до якої ввійшли програміст Сергій Фурс, вебмайстер Володимир Кияниця, редакторка Ярослава Науменко, змогла на спеціальному сайті скопіювати та зберегти матеріали (тексти, мапи, фото, відео), що відтворюють щоденну хронологію битви за Київ від 24 лютого по 10 квітня 2022 р. Ресурс на сьогодні містить близько 6 тис. новинних повідомлень, офіційних та експертних зведень і мап, особистих історій, документальних фото та відео, які всебічно репрезентують події на фронті, в тилу, на окупованих і звільнених територіях.

Важливість створення окремих онлайн-архівів і бібліотек для збереження цифрової інформації усвідомили вже на початку цифрової ери й нині це досить поширена практика у світі. Ще з середини 1990-х рр. функціонує некомерційна організація «Internet Archive», заснована Б. Кейлом із метою створення загальнодоступної електронної бібліотеки. Частиною цієї роботи є «Wayback Machine» — колекція архівних копій вебсторінок². Шляхом копіювання і збереження цифрових ресурсів пішли й українські державні та громадські інституції задля архівування інформації про події війни. Як приклад, можна навести інтерактивну карту з інформацією про широкомасштабне російське вторгнення в Україну «WarToday»³, створену за ініціативи та підтримки Українського інституту національної пам'яті. Центр міської історії у Львові з травня 2022 р. запустив свій проєкт документування війни⁴, який передбачає запис усних історій, копіювання візуальних документів, архівування потоку інформації з месенджерів та ін.

Особливістю проєкту В. Нахмановича стало те, що він присвячений уже завершеному етапу російсько-української війни — боям за столицю, які тривали 46 днів. Чіткі хронологічні межі створили можливість зосередитися на конкретному переліку подій і зібрати вичерпний реєстр джерел. Як пояснив сам автор, за основу створення сайту було взято принцип побудови тематичного

¹ Див., напр.: URL: https://youtu.be/hUX_1B0zUt0?si=5ANfwckCWnv0qxoO (дата звернення: 20.10.2023).

² URL: <https://archive.org> (дата звернення: 15.10.2023).

³ URL: <https://wartoday.info> (дата звернення: 25.10.2023).

⁴ URL: <https://www.lvivcenter.org/updates/documenting-the-war/> (дата звернення: 20.10.2023).

збірника історичних документів⁵. Історичний підхід до систематизації величезного за обсягом матеріалу вже значно полегшує майбутній аналіз цих подій. Електронна збірка документів, на відміну від паперової, має свої важливі переваги. По-перше, вона вільна за обсягом, її можна постійно поповнювати. По-друге, вона не має обмежень щодо типу документів (це можуть бути тексти, а також аудіо, відео чи різноманітні зображення). По-третє, для публікації матеріалів значно простіше узгодити питання з авторським правом (одна справа, коли авторський текст чи фото копіюється на безплатному інтернет-ресурсі, але зовсім інші юридичні нюанси виникають, коли твій матеріал з'являється у друкованому виданні, яке продається у книгарні). І найголовніша перевага «Хронік оборони Києва: лютий — квітень 2022» — це система пошуку, розроблена авторським колективом проекту. Вона дає можливість швидко знаходити необхідний матеріал за будь-яким словом, а також видає статистику результатів пошуку за розділами онлайн-видання. Наприклад, завдяки цьому можна зібрати точні дані про початок і закінчення повітряних тривог у Києві впродовж перших 46 днів повномасштабної війни, не переглядаючи всі записи в розділі «Події». Або в офіційних зведеннях назва «Ірпін» звучала 50 разів, «Гостомель» — 47, «Бородянка» — 12, «Макарів» — 16, «Буча» — 78, а «Мошун» — усього 5, але значення подій навколо цих населених пунктів ми зможемо оцінити лише з часом. Тобто вебресурс не лише надає для майбутніх досліджень необхідний матеріал зі зручною пошуковою системою, але й уможливає проведення статистичного й тематичного аналізу.

Структурно збірка матеріалів складається з шести розділів, які поділяються за типом інформації («Події», «Ситуація», «Історії») та за видом джерел («Мапи», «Фото», «Відео»). У самих розділах контент розміщено за хронологією, відповідно до кожного дня оборони Києва від 24 лютого до 10 квітня 2022 р. Це дало можливість максимально зібрати всі офіційні матеріали про бої навколо столиці, які відтворюють послідовність подій і вже оприлюднені на електронних ресурсах, насамперед це зведення Генерального штабу ЗСУ, повідомлення київських міської та обласної держадміністрацій. Загалом у розділі «Події» представлено понад 1300 новинних повідомлень із різних джерел, які всебічно репрезентують ситуацію на фронті, в тилу, на окупованих і звільнених територіях, насамперед у Києві та області.

В розділі «Ситуація» вміщено щоденні аналітичні матеріали. Це дає змогу повноцінно показати контекст війни та вписати бої навколо Києва у загальну її хроніку. Тут, зокрема, публікуються зведення Генерального штабу ЗСУ, міської та обласної державних адміністрацій, а також зроблено тематичну вибірку аналітики від знаних експертів: К. Машовця з групи «Інформаційний спротив», американського Інституту вивчення війни (Institute for

⁵ Прототипом нинішньої онлайн-збірки документів став попередній проєкт В. Нахмановича «Бабин Яр: людина, влада, історія: Документи і матеріали»: URL: <http://history.kbu.kiev.ua> (дата звернення: 25.10.2023).

the Study of War), Т. Купера з Австрії та російсько-латвійського вебресурсу «Медуза». Огляди воєнних подій перекладено з англійської та російської мов спеціально для цього проєкту. Важливо додати, що аналітичні матеріали К. Машовця за лютий — квітень 2022 р., які він публікував у фейсбуку, зараз уже недоступні, адже його сторінка неодноразово блокувалася і знищувалася. Їх удалося зберегти завдяки публікації на сайті «Хроніки оборони Києва: лютий — квітень 2022».

Ще однією перевагою є збереження й публікація щоденних мап бойових дій, що наочно демонструють перебіг битви за Київ. Онлайн-архів містить близько 300 карт, складених незалежними українськими та іноземними експертами, на яких детально позначено дії військ. Більшу частину мап супроводжують фахові коментарі, перекладені з англійської мови спеціально для цього проєкту.

Особливий інтерес представляє розділ «Історії», де зібрано текстові й відеоматеріали, які представляють людський вимір війни та битви за Київ. На цей момент на сайті розміщено близько 400 історій із різних джерел, котрі переважно стосуються подій на фронті й на окупованих територіях. Значна частина з них — це розповіді безпосередніх учасників і свідків. Також публікуються документальні фільми про ключові епізоди оборони Києва, зняті професійними режисерами та операторами, у тому числі через певний час після завершення бойових дій на Київщині.

Зрозуміло, що такий матеріал просто невичерпний, із часом з'являтимуться нові деталі відомих подій та історії раніше незнаних учасників оборони столиці. В. Нахманович свідомий, що цей розділ поповнюватиметься й надалі. Така ж проблема стосується фото- та відеоматеріалів, оприлюднених на сайті. На цей час онлайн-архів містить понад 3 тис. світлин і до 400 відео з різних джерел, частина з яких вже також доступні лише тут. І це ще раз підкреслює величезне значення ресурсу для нашої історії.

Безумовно, сайт «Хроніки оборони Києва: лютий — квітень 2022» — це авторський проєкт. Вибір новинних інтернет-джерел (у розділі «Події» представлено насамперед повідомлення з «Української правди», «Цензор.НЕТ», «Вечірнього Києва», а також сайту КМДА) та експертів демонструє саме авторський погляд на інформаційне поле в Україні. Також тут немає, наприклад, російських джерел. Проте я не зовсім згодна з В. Нахмановичем, що це лише віртуальний збірник документів. На мою думку, у процесі роботи цей проєкт переріс у своєрідний тематичний електронний архів, у загальнодоступну мережеву базу даних про один з епізодів боротьби за незалежність України, відбиття наступу російських військ на Київ. На відміну від інших авторських, поки що лише журналістських досліджень, як-от книжки С. Руденка «Бій за Київ» (Київ, 2023 р.), Є. Подобної «Книга Міста живих, міста мертвих: Історії з війни у Бучі та Ірпені» (Харків, 2023 р.) чи документальних фільмів «Мошун — битва, яка врятувала Київ»⁶,

⁶ URL: <https://youtu.be/qfDWi-VNdE0?si=n1aZ3X4ue8Pqpx96> (дата звернення: 15.10.2023).

«Битва за Київ»⁷, «Битва за Ірпін»⁸ (цей перелік можна продовжувати), пропонує вебресурс відтворити хід подій із залученням максимальної кількості різноманітних матеріалів. А враховуючи, що багато джерел нині є у віртуальному, а не паперовому вигляді, то навіть годі уявити, які «лакуни» зрештою залишаться у фондах традиційних архівів.

В контексті обговорення проблеми всебічного документування подій сучасної війни постає питання про створення тематичного загальнодержавного онлайн-архіву (можливо, на базі Державної архівної служби України, Центрального державного аудіовізуального та електронного архіву), де були б збережені різноманітні віртуальні джерела: сайти і сторінки у соціальних мережах журналістів, блогерів, аналітиків, військовослужбовців, волонтерів, фотовідеорепортажі, популярні мему тощо. Така робота потребує напрацювання ґрунтовної методології, фахових співробітників, потужного фінансування й кооперації з різноманітними громадськими ініціативами. Представлений у цьому огляді проєкт «Хроніки оборони Києва: лютий — квітень 2022» сьогодні слугує першим прикладом такої роботи. Одночасно це масштабна документальна публікація, яка створює ґрунт для подальшого дослідницького та журналістського аналізу, надає всім зацікавленим можливість відновити або ж упорядкувати свої уявлення про історію війни й оборони Києва. Зібрані на вебресурсі матеріали будуть важливими для кожного, хто пережив ці події або просто цікавиться ними.

Надійшов / Received 01.11.2023

Tetiana PASTUSHENKO

Candidate of Historical Sciences (Ph. D. in History),

Senior Research Fellow at the Department of Military Historical Research,

Institute of History of Ukraine of the NAS of Ukraine (Kyiv, Ukraine)

tetiana_p@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0003-0775-3788>

CHRONOLOGY OF THE BATTLE FOR KYIV: DAY BY DAY

Electronic Resource Review: Kyiv Defence Chronicles: February — April 2022. Compiled by V. Nakhmanovych, edited by Ya. Naumenko; Museum of the History of the City of Kyiv
URL: <https://chronicles.defense.kyiv.ua>

⁷ URL: <https://youtu.be/swY7FE1wDOc?si=rL43qY3w2rNjZYW6> (дата звернення: 23.10.2023).

⁸ URL: <https://youtu.be/4PYxG9maFZM?si=7qDxwvLMhv5PFq3v> (дата звернення: 21.10.2023).